ប្រព័ន្ធតុលាការនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

ក) សិទ្ធិដើម្បីមាននូវការគ្រប់គ្រងផ្នែកតុលាការ

សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស (UDHR) និងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងនយោបាយ (ICCPR) ដែលត្រូវបានប្រើដោយប្រទេសកម្ពុជា ហើយជាផ្នែកមួយនៃច្បាប់ជាតិកម្ពុជា (តាមមាត្រា ៣១ I រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា)លើកឡើងថា មនុស្សគ្រប់រូបមានសិទ្ធិទទួលការដោះស្រាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាព ដែលផ្តល់ដោយអង្គការតុលាការឯករាជ្យមួយ ក្នុងករណីមានការរំលោភសិទ្ធិដល់ពួកគេ ។

មាត្រា៨ UDHR:

មនុស្សគ្រប់រូប មានសិទ្ធិទទួលបាននូវការដោះស្រាយដោយតុលាការជាតិ ដែលមានសមត្ថកិច្ចចំពោះអំពើទាំងឡាយដែលរំលោភសិទ្ធិសំខាន់ៗរបស់ខ្លួន ដែលមានចែងនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឬដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ ។

មាត្រា១០ UDHR:

បុគ្គលគ្រប់រូប ត្រូវមានសិទ្ធិមានភាពស្មើគ្នាពេញលេញ ក្នុងការសុំឱ្យតុលាការ ឯករាជ្យ និងមិនលំអៀងមួយ កាត់សេចក្តីដោយគតិយុត្តិធម៌ និងជាសាធារណៈ ក្នុងការកំណត់សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួន ហើយនិងការចោទប្រកាន់ជាបទព្រហ្មទណ្ឌណាមួយមកលើគេ ។

មាត្រា ១៤ I ICCPR:

នៅចំពោះមុខតុលាការ ឬនៅក្នុងសាលាជំនុំជំរះក្តី មនុស្សគ្រប់រូបមានសិទ្ធិស្មើៗគ្នា ។ ក្នុងការសំរេចផ្តន្ទាទោសឧក្រិដ្ឋទៅលើជនណាម្នាក់ និងក្នុងការសំរេចអំពីសិទ្ធិ និងករណីយកិច្ចរបស់ជនណាម្នាក់ ក្នុងករណីដែលមានការប្តឹងផ្តល់ សាមីខ្លួន ត្រូវមានសិទ្ធិស្នើសុំឱ្យមានការកាត់សេចក្តីឱ្យ បានសមរម្យជាសាធារណៈ ។ ការសំរេចក្តីនេះត្រូវរៀបចំ និងដឹកនាំដោយក្រុមជំរះក្តីដែលតែងតាំងឡើងតាមលក្ខណៈច្បាប់ ។

វាជាកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋហត្ថលេខី ដែលត្រូវបង្កើតប្រព័ន្ធតុលាការមួយ ដែលអាចឆ្លើយតបនឹងសិទ្ធិប្រជាពលរដ្ឋ ក្នុងការទទួលបាននូវការត្រួតពិនិត្យខាងតុលាការ ។ សិទ្ធិនេះ **ក៏រួមបញ្ចូលយ៉ាងជាក់លាក់នូវសិទ្ធិត្រួតពិនិត្យខាងតុលាការ លើការប្រតិបត្តិរបស់មន្ត្រីរដ្ឋបាល ។**

មាត្រា ២ III ICCPR:

រដ្ឋជាភាគីនិមួយៗនៃកតិកាសញ្ញាមានភារកិច្ច :
ក) ត្រូវធានាថា បើមានការរំលោភលើសិទ្ធិ ឬសេរីភាពរបស់ប្រជាជនណាម្នាក់ រដ្ឋមានភារកិច្ចរកវិធីដោះស្រាយបញ្ហានេះឱ្យបានស័ក្តិសិទ្ធិ ទោះបីការរំលោភនេះបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយភ្នាក់ងារ ដែលបំពេញបេសកកម្មជាផ្លូវការក៏ដោយ ។
ខ) ត្រូវធានាថាជនរងគ្រោះដោយអំពើរំលោភលើសិទ្ធិ និងសេរីភាពត្រូវមានសិទ្ធិប្តឹងទាមទាររកយុត្តិធម៌ ។ ការរកយុត្តិធម៌ក្នុងករណីនេះ ត្រូវធ្វើឡើងដោយតុលាការមានសមត្ថកិច្ច ឬដោយអាជ្ញាធរនានាក្នុងផ្នែករដ្ឋបាល ឬផ្នែកច្បាប់ ឬដោយក្រសួងមានសមត្ថកិច្ចឯទៀតដែលក្រសួងយុត្តិធម៌បានចាត់តាំង ។
គ) ដើម្បីធានាយុត្តិធម៌ជូនប្រជារាស្ត្រ អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច ត្រូវបំពេញបេសកកម្មឱ្យបានមឹងម៉ាត់ទៅតាមការចាត់តាំងរបស់ក្រសួង ។

រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា (CC) ក៏ទទួលស្គាល់យ៉ាងជាក់លាក់នូវសិទ្ធិជាមូលដ្ឋាននេះ ទៅនឹងការការពារខាងតុលាការ ប្រឆាំងទៅនឹងការរំលោភសិទ្ធិគ្រប់បែបយ៉ាងដោយមិនប្រកាន់ថា សិទ្ធិនេះត្រូវបានរំលោភដោយភាគីទីបី ឬដោយរដ្ឋាភិបាលឡើយ ។

មាត្រា៣៨ VIII CC:

ជនគ្រប់រូប មានសិទ្ធិការពារខ្លួនតាមផ្លូវតុលាការ ។

មាត្រា៣៩ CC:

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ មានសិទ្ធិប្តឹងបរិហារ ប្តឹងតវ៉ា ឬប្តឹងទារសំណងជួសជុលការខូចខាត ដែលបណ្តាលមកពីអំពើខុសច្បាប់របស់អង្គការរដ្ឋ របស់អង្គការសង្គម និងរបស់បុគ្គលិកនៃអង្គការទាំងនោះ ។ ការដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ា និងសំណងជួសជុលការខូចខាត ជាសមត្ថកិច្ចរបស់តុលាការ ។

នៅក្នុងការធានាឱ្យមានការការពារសិទ្ធិតាមផ្លូវច្បាប់ ដោយស្ថាប័នឯករាជ្យមួយ រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ធានាឱ្យមានតុលាការ**ឯករាជ្យ**មួយ ។

មាត្រា១២៨ CC:

អំណាចតុលាការជាអំណាចឯករាជ្យ ។

អំណាចតុលាការ ធានារក្សាអនាគតិ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ។

អំណាចតុលាការគ្របដណ្តប់ទៅលើរឿងក្តីទាំងអស់ រួមទាំងរឿងក្តីរដ្ឋបាលផង ។

២) ការវិភាគទៅលើរចនាសម្ព័ន្ធនៃប្រព័ន្ធតុលាការដោយសង្ខេបៈ

ប្រព័ន្ធតុលាការ គឺជាប្រព័ន្ធស្មុគស្មាញមួយ ដោយរួមមាន ទំនាក់ទំនងរវាងអំណាចរដ្ឋ ស្ថាប័ន និងតួអង្គជាច្រើន ។ ដើម្បី ធ្វើការវិភាគ និងយល់ដឹងឱ្យបានស៊ីជំរៅលើប្រព័ន្ធមួយថែមទៀតនោះ យើងគួរតែបែងចែកនូវទិដ្ឋភាពរួមជា បីផ្នែក ហើយពិនិត្យលើផ្នែកនីមួយៗដាច់ដោយឡែកពីគ្នាៈ

I) អំណាចៈ

ដោយតុលាការ ជាអំណាចមួយក្នុងចំណោមអំណាចទាំងបីរបស់រដ្ឋ យើងអាចពិនិត្យមើលដំបូងទៅលើតួនាទីរបស់តុលាការ ដែលដើរតួនៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធអំណាចនេះ ហើយមើលទៅលើទំនាក់ទំនងរបស់តុលាការជាមួយនឹងអំណាចនីមួយៗ (រួមទាំងទំនាក់ទំនងជាមួយនឹងប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយដែលជួនកាលត្រូវគេហៅថា "អំណាចទីបួន" ដោយសារតែឥទ្ធិពលដ៏ខ្លាំងរបស់វា) ។

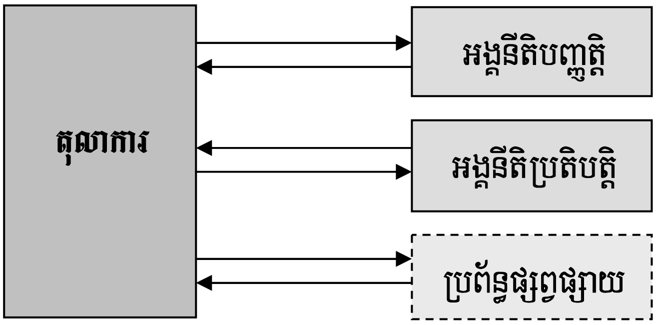

II) ស្ថាប័នៈ

នៅចំនុចទី ២ នេះ យើងមើលទៅលើមុខងាររបស់ស្ថាប័នសាធារណៈផ្សេងៗដូចខាងក្រោម ដែលជាផ្នែកនៃប្រព័ន្ធតុលាការៈ

III) តួអង្គៈ

ជាចុងក្រោយ យើងមើលទៅលើ តួនាទី សិទ្ធិ និងភារកិច្ចរបស់តួអង្គផ្សេងៗគ្នាដូចខាងក្រោមៈ

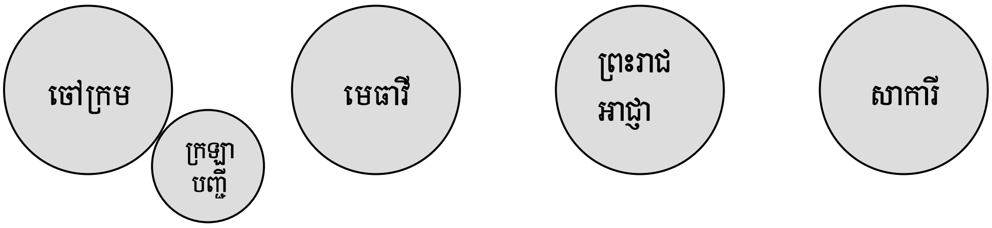

IV) ក្នុងន័យពិស្តារៈ

១) ទំនាក់ទំនងនៃតុលាការទៅនិងអំណាចផ្សេងទៀតៈ

តួនាទីរបស់តុលាការ និងទំនាក់ទំនងរបស់ខ្លួនចំពោះអំណាចផ្សេងទៀត អាចត្រឹមតែត្រូវបានគេយល់ដឹង ប្រសិនបើ វាមានលក្ខណៈច្បាស់ថាហេតុអ្វីបានជាគេត្រូវការអំណាចទាំងនោះ ។ ចំលើយចំពោះសំនួរនេះគឺៈ មនុស្សទាំងអស់មិនល្អ១០០%ទេ ហើយក៏មិនអាក្រក់១០០%ដែរ ។ អ្នកណាក៏អាចមានកំហុស ។ វាត្រូវបាន ឆ្លុះបញ្ចាំងដោយពាក្យស្លោកជាច្រើនៈ

"មនុស្សត្រូវបានធ្វើឡើងដោយឈើកោង ដែលគ្មានអ្វីត្រង់ល្អគេអាចរំពឹងបាន នោះឡើយ ។"
"ព្រះផ្តល់រស្មីព្រះអាទិត្យដល់មនុស្សទាំងអស់ទាំងមនុស្សត្រឹមត្រូវ និងមនុស្សមិនត្រឹមត្រូវ"
"គ្មានអ្នកណាម្នាក់ល្អឥតខ្ចោះឡើយ"

ដូច្នេះ មនុស្សត្រូវការអំណាចមួយដែលបង្កើតនូវបទបញ្ញា និងច្បាប់សំរាប់គ្រប់គ្រងឥរិយាបថរបស់ខ្លួន គឺ**អំណាចនីតិបញ្ញត្តិ** អំណាចមួយដែលអនុវត្តច្បាប់ទាំងនេះ គឺ**អំណាចនីតិប្រតិបត្តិ** ហើយនិងអំណាចមួយទៀត ដែលត្រួតពិនិត្យថា តើការអនុវត្តន៍ និងប្រតិបត្តិច្បាប់នោះត្រឹមត្រូវដែរឬទេ គឺ**អំណាចតុលាការ** ។ ដោយហេតុថា "អំណាចទីបួន" គឺជា **ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ** ដែលនៅទីបញ្ចប់វាដើរតួជាអ្នកតាមដានដោយយកចិត្តទុកដាក់លើការ អនុវត្តន៍នៃអំណាចទាំងបី ហើយផ្តល់មតិទិតៀនកែលំអ ។

ប៉ុន្តែស្ថាប័នទាំងនេះ ត្រូវបានដំណើរការដោយមនុស្សដែលអាចធ្វើអោយមានកំហុសបាន ហើយអាច ធ្វើអ្វីលើសពីអំណាចរបស់ខ្លួនបាន ។ ដូច្នេះ **ស្ថាប័ននីមួយៗ ត្រូវការការត្រួតពិនិត្យ និងការកំណត់** ហើយ អំណាចផ្សេងៗ មិនត្រឹមតែត្រូវបានបែងចែកយ៉ាងជាក់លាក់នោះទេ តែត្រូវទទួលការត្រួតពិនិត្យ និងការធ្វើឱ្យ មានតុល្យភាពនឹងគ្នាផងដែរ ។ ករណីនេះគេហៅថាជា **"គោលការណ៍នៃការត្រួតពិនិត្យ និងតុល្យភាព"** យើងត្រូវតែប្រកាន់ខ្ជាប់នូវគោលការណ៍នេះ នៅពេលដែលធ្វើការពិនិត្យទៅលើទំនាក់ទំនង រវាងតុលាការ និង អំណាចផ្សេងទៀត ។

បទបញ្ញាជាក់លាក់មួយអំពីទំនាក់ទំនងនេះគឺថា គ្មានអំណាចណាអាចដើរតួជាអំណាចតុលាការបាន ឡើយ ។

មាត្រា១២៩ ប្រយោគទី ២ CC: ... <u>មានតែចៅក្រមទេ</u>ដែលមានសិទ្ធិជំរះក្តី ។ ចៅក្រមត្រូវបំពេញភារកិច្ចនេះដោយ គោរពច្បាប់យ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ និងឱ្យអស់ពីដួងចិត្ត និងសម្បជញ្ញៈរបស់ខ្លួន។ មាត្រា១៣០ CC: គ្មានអង្គការណាមួយ នៃអំណាចនីតិបញ្ញត្តិ ឬនីតិប្រតិបត្តិ អាចទទួលអំណាច តុលាការអ្វីបានឡើយ។ មាត្រា១៣១ CC: មានតែអង្គការអយ្យការទេ ដែលមានសិទ្ធិធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញា។

គោលការណ៍នៃ
ការត្រួតពិនិត្យ និងតុល្យភាព

ម្ខាងជាប្រព័ន្ធតុលាការ មានឥទ្ធិពលលើអំណាចដទៃៗ

ម្ខាងទៀត នៅពេលជាមួយគ្នានោះ អំណាចទាំងនេះមានឥទ្ធិពលលើតុលាការៈ

តុលាការ

នីតិបញ្ញត្តិ

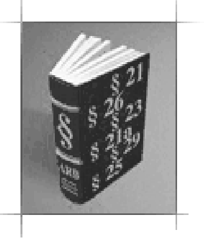

តុលាការ ស្នើទៅ **ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ** ឱ្យពិនិត្យធម្មនុញ្ញភាពនៃច្បាប់ (មាត្រា១៩ នៃច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ និងមាត្រា១៣៦ I CC

អង្គនីតិបញ្ញត្តិ ត្រួតពិនិត្យតុលាការ(មាត្រា១២៩ I, II ២ CC) ដោយចងភ្ជាប់តុលាការទៅនឹងច្បាប់ដែលអនុម័តរួច ។ អ្នកធ្វើច្បាប់បានបង្កើតផងដែរនូវច្បាប់ស្តីពី តួនាទី និងភារកិច្ចរបស់តុលាការៈ លក្ខន្តិកៈរបស់ចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញា ច្បាប់ស្តីពី ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាអង្គចៅក្រម ។ (មាត្រា ១៣៤ I, ១៣៥ CC)

នីតិប្រតិបត្តិ

តុលាការ ត្រួតពិនិត្យលើសកម្មភាពរបស់អង្គ នីតិប្រតិបត្តិ និងរដ្ឋបាល ។ សមាជិករដ្ឋាភិបាល អាចត្រូវបានដាក់ទោសដោយតុលាការព្រហ្មទណ្ឌ (មាត្រា ៣៩,១២៦ I CC)

អង្គនីតិប្រតិបត្តិត្រួតពិនិត្យតុលាការៈ ស្ថាប័ននេះ អនុវត្តសាលក្រម បញ្ជូនសមាជិកម្នាក់ពីក្រសួងយុត្តិធម៌ ទៅឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (មាត្រា២ ចំនុចទី២ ច្បាប់ SCM) និងអាចផ្តួចផ្តើមនូវគំនិតធ្វើច្បាប់ដែល ពាក់ព័ន្ធនឹងប្រព័ន្ធតុលាការបាន (មាត្រា ៩១ CC) ។

ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ

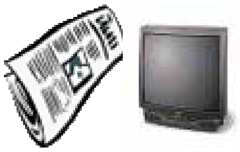

តុលាការត្រួតពិនិត្យប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយដោយការអនុវត្តន៍នូវច្បាប់សារពត៌មាន នីតិរដ្ឋប្បវេណី (ឧ. បទបង្ខូចកេរ្តិ៍ឈ្មោះ) និងនីតិព្រហ្មទណ្ឌ (ឧ. បទបរិហារកេរ្តិ៍)

ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយត្រួតពិនិត្យអំណាចតុលាការ ដោយការចូលរួមសវនាការ ហើយរាយការណ៍ពីតុលាការ និងធ្វើការទិតៀនកែលំអ លើការអនុវត្តន៍របស់តុលាការ ។ (មាត្រា៤១ I ១ CC, ១៩ ICCPR)

២) ស្ថាប័នផ្សេងៗគ្នានៃតុលាការកម្ពុជា៖

ក) តុលាការ (មាត្រា១៣៥ រួមទាំងច្បាប់ស្ដីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពរបស់សាលាជំរះក្ដីនៃរដ្ឋកម្ពុជា [LCO] ឆ្នាំ១៩៩៣)

តុលាការថ្នាក់ទី ៣

តុលាការកំពូល (មាត្រា១៤-១៦ LCO)

ចៅក្រម ៩រូប

ពិនិត្យ<u>អង្គច្បាប់</u>ឡើងវិញ

(ករណី មាត្រា១៤ II និង ១៦ ឃ្លាទី ២ LCO មានចៅក្រម ៩រូប ពិនិត្យ អង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់)

ភ្ជាប់

អង្គការអយ្យការ

- ការិយាល័យអង្កេត
- ការិយាល័យព្រហ្មទណ្ឌ
- ការិយាល័យរដ្ឋប្បវេណី (ក្ដីរដ្ឋប្បវេណីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងប្រយោជន៍រដ្ឋៈ អនីតិជន អសមត្ថជន)

តុលាការជាន់ខ្ពស់

តុលាការថ្នាក់ទី ២

សាលាឧទ្ធរណ៍ (មាត្រា១០-១៣ LCO)

ចៅក្រម ៣រូប

ពិនិត្យឡើងវិញទាំង<u>អង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់</u>

សាលាដំបូង

តុលាការខេត្ត-ក្រុង (មាត្រា៦-៨ LCO)	**តុលាការយោធា**	**អនាគត តុលាការពិសេស**
ចៅក្រម ១រូប ពិនិត្យទាំង<u>អង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់</u> ការិយាល័យរដ្ឋប្បវេណី | ការិយាល័យព្រហ្មទណ្ឌ	(មាត្រា៩ LCO) នៅក្រោមការមើលខុសត្រូវរបស់ក្រសួងការពារជាតិ	• តុលាការរដ្ឋបាល • តុលាការគ្រួសារ • តុលាការការងារ • តុលាការពាណិជ្ជកម្ម (ច្បាប់បានពង្រាងរួចហើយដោយសារការចូល WTO)

តុលាការជាន់ទាប

ខ) ស្ថាប័នជួយត្រួតពិនិត្យដល់តុលាការ

ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម

(មាត្រា១៣៤ CC រួមទាំងច្បាប់ស្តីពី SCM)

- **តែងតាំងចៅក្រម** (មាត្រា១៣៤ មាត្រា១១ III CC នៃច្បាប់ស្តីពី SCM)
- **ការដាក់ទោសផ្នែកវិន័យលើ ចៅក្រម** (មាត្រា១៣៣ ប្រយោគទី ២, ១៣៤ IV CC និងមាត្រា១២ នៃច្បាប់ស្តីពី SCM)
- **ត្រូវលើកកំពស់ឯករាជភាពនៃតុលាការ** (មាត្រា១៣២ ប្រយោគទី ២ CC)

បញ្ហាៈ
ឯករាជភាពគ្រប់-
គ្រាន់សំរាប់ **SCM?**

ក្រសួងយុត្តិធម៌

ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតក្រសួងយុត្តិធម៌ (ចុះថ្ងៃទី២៤ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៦) និង អនុក្រឹត្យស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃក្រសួងយុត្តិធម៌ (ចុះថ្ងៃទី២០ ខែមករា ឆ្នាំ២០០០)

- **ត្រួតពិនិត្យលើពន្ធនាគារ**
- **ធានានូវភាពស្របនៃពង្រាងច្បាប់ទៅនឹងច្បាប់ជាធរមាន**
- **ថែរក្សាកំណត់ហេតុក្តីព្រហ្មទណ្ឌ**

៣. តួអង្គៈ

ចៅក្រម

ពង្រាងច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈ ចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញា (អត្ថបទចុងក្រោយៈ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៣)

បញ្ហាៈ
ឯករាជភាព?
អព្យាក្រឹត្យ?
ចំណេះដឹងច្បាប់?

មេធាវី

លក្ខន្តិកៈមេធាវីកម្ពុជា
និង
ក្រមសីលធម៌សំរាប់មេធាវី

បញ្ហាៈ
ការចូលដោយសេរីទៅគណៈមេធាវី?
ជំនួយផ្នែកច្បាប់?

ព្រះរាជអាជ្ញា

ពង្រាងច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈ ចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញា (អត្ថបទចុងក្រោយៈ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៣)

បញ្ហាៈ
ឯករាជភាព?
អព្យាក្រឹត្យ?
ចំណេះដឹងច្បាប់?

សាការី

អនុក្រឹត្យលេខ ៥០៥ រៀបចំដោយនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន នៅថ្ងៃទី៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០១

បញ្ហាៈ
មិនមានច្បាប់ទេ!
តើសាការីអាចជាមេធាវីនៅពេលតែ១?

គ) តុលាការៈ

ការមកដល់របស់អ៊ុនតាក់ (UNTAC) នៅក្នុងឆ្នាំ**១៩៩២** បាននាំមកនូវការផ្លាស់ប្តូរដ៏សំខាន់នៅក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការកម្ពុជា។ សាលាឧទ្ធរណ៍ ត្រូវបានបង្កើតឡើង ដែលជាលទ្ធផលកើតជា **ប្រព័ន្ធតុលាការបីថ្នាក់** គឺៈ

- តុលាការខេត្ត-ក្រុង (តុលាការថ្នាក់ទី ១)
- សាលាឧទ្ធរណ៍ និង (តុលាការថ្នាក់ទី ២)
- តុលាការកំពូល (តុលាការថ្នាក់ទី ៣ និងជាថ្នាក់ចុងក្រោយ) ។

ពត៌មានលំអិតមានចែងនៅក្នុង **"ច្បាប់ស្តីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពរបស់សាលាជំរះក្តី"** ចុះថ្ងៃទី ២៥ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៩៣ ។

I) សាលាដំបូងៈ

សាលាដំបូង គឺជាតុលាការជាន់ទាបបំផុត ដែលរួមមាន តុលាការខេត្ត ក្រុង និងតុលាការយោធា ។ **យុត្តាធិការ** របស់តុលាការនីមួយៗ **គ្របដណ្តប់លើតំបន់ភូមិសាស្ត្រជាក់លាក់ណាមួយ** ដែលតុលាការស្ថិតនៅ ។ លើកលែងតែតុលាការយោធាមួយប៉ុណ្ណោះ ដែលមានយុត្តាធិការគ្របដណ្តប់លើទឹកដីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទាំងមូល ។

ការអធិប្បាយៈ

គុណសម្បត្តិនៃយុត្តាធិការភូមិសាស្ត្រគឺថា តុលាការស្គាល់ពី តំបន់ បញ្ហា និងប្រជាជននៃតំបន់នេះច្បាស់លាស់ ។ ដូច្នេះ ពួកគេអាចធ្វើការវាយតម្លៃលើអង្គហេតុនានាប្រកបដោយភាពយុត្តិធម៌ និងភាពសមស្របច្រើន ។

ផ្ទុយទៅវិញ នៅក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការមួយដែលមានចៅក្រមពុករលួយ ការមានតុលាការមួយដែលមានយុត្តាធិការភូមិសាស្ត្រដែលត្រូវបានកំណត់ច្បាស់លាស់ ក៏អាចជាគុណវិបត្តិផងដែរ ដូចជា ប្រជាជនមូលដ្ឋាន (ក្នុងស្រុក) ស្គាល់ចៅក្រមច្បាស់ ហើយអ្នកដែលមានបំណងសូកប៉ាន់ (ផ្តល់ប្រាក់សំណូក) ចៅក្រមទាំងនោះក៏អាចទំនាក់- ទំនងពួកគេបានដែរ ។ ដើម្បីចៀសវាងនូវគុណវិបត្តិបែបនេះ យើងត្រូវប្រើយុទ្ធសាស្ត្រពីរគឺៈ

- **ការផ្លាស់ប្តូរចៅក្រម** ឱ្យបានទៀងទាត់ ពីតុលាការមួយទៅតុលាការមួយទៀត និងដោយមានការយល់ព្រមជាមុនពីពួកគេ នៅពេលតែងតាំង ជួយកាត់បន្ថយឱកាសប្រព្រឹត្តិអំពើពុករលួយបាន ។
- គេត្រូវបង្កើត**ប្រព័ន្ធចៅក្រមមណ្ឌលមួយ** ដែលមានន័យថា ចៅក្រមត្រូវធ្វើដំណើរពីថ្នាក់កណ្តាលទៅកាន់ថ្នាក់ស្រុកនានាឱ្យបានជាប្រចាំ ដើម្បីរៀបចំសវនាការនៅទីនោះ ។ ដូច្នេះ ពុំមានភាគីណាម្នាក់មានឱកាសដើម្បីទាក់ទងពួកគេជាមុន ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាកាត់ក្តីឡើយ ។

នៅក្នុងតុលាការទទួលពាក្យបណ្តឹងលើកទី១ មានតែ**ចៅក្រមតែម្នាក់** ប៉ុណ្ណោះដែលជាអ្នកវិនិច្ឆ័យក្តី និងគ្រប់គ្រងពាក្យបណ្តឹង ។

ការអធិប្បាយៈ

ការពិតដែលមនុស្សម្នាក់អាចសម្រេចរឿងក្តីមួយតែម្នាក់ឯង បង្កឱ្យមានឱកាសពុករលួយច្រើន ពីព្រោះគ្មានអ្នកផ្សេងទៀតចូលរួមក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្ត និងអាចគ្រប់គ្រងវាបាន ។ លើសពីនេះទៀត ការទំនាក់-

ទំនង និងការផ្តល់សំណូកដល់មនុស្សម្នាក់មានការងាយស្រួល និងអស់លុយតិចជាងការទាក់ទង និងសូកលុយទៅលើមនុស្សច្រើននាក់ ។ អាស្រ័យហេតុនេះ ប្រព័ន្ធតុលាការជាច្រើននៅក្នុងពិភពលោក បានបង្កើតគណៈកម្មការតុលាការដែលមានចៅក្រមចំនួន បីនាក់ ឬច្រើនជាងនេះ ។ ប្រព័ន្ធតុលាការមួយចំនួនទៀតបញ្ចូលឱ្យមានការចូលរួមពីសំណាក់ប្រជាជនសាមញ្ញ ដែលត្រូវបានជ្រើសតាំងចេញពីសាធារណជនឱ្យមកអង្គុយធ្វើការ និងធ្វើសេចក្តីសម្រេចជាមួយចៅក្រមអាជីព ។ (ឧទាហរណ៍ៈ ប្រព័ន្ធបែបនេះ ត្រូវបានចាប់ផ្តើមក្រោយសម័យបដិវត្តន៍នៅប្រទេសបារាំង ពីព្រោះ ប្រជាជននៅទីនោះ អស់ជំនឿលើចៅក្រមដែលពួកគេសង្ស័យថាចៅក្រមទាំងនេះនៅតែគាំទ្រវណ្ណៈមូលធន និងអធិរាជដែលគេបោះបង់ចោល ។)

ចៅក្រមត្រូវតែប្រមូលអង្គហេតុ និងភស្តុតាងនានា រួចហើយយកច្បាប់មកប្រើចំពោះអង្គហេតុទាំងនោះ ដំណើររឿងទាំងមូលត្រូវតែគោរពតាមគោលការណ៍នៃការកាត់ក្តីដ៏ត្រឹមត្រូវ[១] ។

១) តុលាការខេត្ត-ក្រុងៈ

តុលាការនេះ គឺជាតុលាការកាត់ក្តីថ្នាក់ទាបបំផុត ។ ជាគោលការណ៍ តុលាការក្រុង ឬតុលាការខេត្តមានពីរផ្នែកគឺ ផ្នែករដ្ឋប្បវេណី និងផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌ ។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងការអនុវត្តន៍ ដោយសារចំនួនចៅក្រមនៅមានកំរិតនៅឡើយនោះ គេពុំទាន់ឃើញមានការបែងចែកច្បាស់លាស់រវាងផ្នែកទាំងពីរនេះនៅឡើយទេ។ ចៅក្រមអាចដោះស្រាយទាំងករណីរដ្ឋប្បវេណី និងករណីព្រហ្មទណ្ឌ ។ ចៅក្រម តែងតែសម្រេចលើករណីទាំងអស់ក្នុងនាមជាចៅក្រមតែមួយ[២] ។

២) តុលាការយោធាៈ

តុលាការយោធា មានទីតាំងនៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ។ តុលាការនេះ គឺជាតុលាការដំបូងដែលមានយុត្តាធិការផ្តាច់មុខលើករណីទាំងឡាយ ដែលប្រព្រឹត្តឡើងដោយកងយោធា ដែលពាក់ព័ន្ធនឹង

- **បទល្មើសយោធា** (ការរំលោភករណីយកិច្ចយោធា ការប្រព្រឹត្តិខុសវិន័យយោធា ។ល។) ឬ
- **បទល្មើសណាមួយដែលប៉ះពាល់ដល់ទ្រព្យសម្បត្តិកងទ័ព ។**

បទល្មើសធម្មតាផ្សេងៗទៀត (ដូចជា មនុស្សឃាត អំពើប្លន់ ។ល។) ដែលបង្កឡើងដោយកងយោធា គឺត្រូវនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់តុលាការខេត្ត-ក្រុង ។ តុលាការយោធា ត្រូវស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ក្រសួងការពារជាតិ ខាងផ្នែករដ្ឋបាល ហិរញ្ញវត្ថុ និងផ្នែកបរិក្ខា ។

ការអធិប្បាយៈ

ដោយក្រសួងការពារជាតិជារឿយៗដើរតួជាភាគីមួយដែលពាក់ព័ន្ធនឹងទំនាស់ បញ្ហានេះបានលើកជាសំនួរថា តើគេអាចចាត់ទុកថា តុលាការមួយដែលពឹងផ្អែកលើក្រសួងនេះពិតជាមានឯករាជភាព ដែរឬយ៉ាងណា?

[១] ពង្រាងច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ត្រូវបានសរសេរឡើងដោយមានជំនួយពីប្រទេសបារាំង ហើយការធ្វើពង្រាងច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ធ្វើឡើងដោយមានជំនួយមកពីប្រទេសជប៉ុន ។ ក្រមនីតិវិធីទាំងពីរនេះ ត្រូវផ្តល់ការណែនាំដល់ចៅក្រមអំពីរបៀបរៀបចំការកាត់ក្តីប្រកបដោយភាពត្រឹមត្រូវ ។ **វិន័យសំរាប់ដំណើរការ ច្បាស់លាស់ធ្វើឱ្យ**ចៅក្រម**ពិបាកធ្វើសេចក្តីសម្រេចដោយអត្តនោម័ត**បាន ។

[២] នៅក្នុងឆ្នាំ២០០២ ចៅក្រមកម្ពុជាប្រមាណ ១៩០នាក់ បានដោះស្រាយករណីព្រហ្មទណ្ឌចំនួន ៩៣០៣ ករណី និងករណីរដ្ឋប្បវេណីចំនួន ២៦១៩៩ ករណី ។

ការព្រួយបារម្ភមួយទៀតនោះគឺថា តុលាការយោធា ត្រូវគោរពយ៉ាងតឹងរឹងចំពោះព្រំដែនយុត្តាធិការរបស់ខ្លួន ។ តុលាការយោធា **ពុំត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យពង្រីកយុត្តាធិការរបស់ខ្លួនទៅលើជនស៊ីវិលឡើយ** ដូចតុលាការនេះ ធ្លាប់បានធ្វើកន្លងមកនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ទោះបីជាជនស៊ីវិលណាម្នាក់ បានបង្កការខូចខាតដល់កងទ័ព ក៏ដោយ ។

៣) អនាគតតុលាការពិសេសៈ តុលាការរដ្ឋបាល តុលាការគ្រួសារ តុលាការការងារ និងតុលាការពាណិជ្ជកម្មៈ

វិស័យច្បាប់មួយចំនួនមានភាពស្មុគស្មាញណាស់ ហើយថែមទាំងទាមទារនូវ**វិធាននីតិវិធីពិសេស** ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាទាំងនេះឱ្យបានត្រឹមត្រូវទៀតផង ។ ឧទាហរណ៍ វិស័យទាំងនេះរួមមាន តុលាការរដ្ឋបាល តុលាការគ្រួសារ តុលាការការងារ និងតុលាការពាណិជ្ជកម្ម ។ ដើម្បីអនុវត្តច្បាប់ទាំងនេះឱ្យបានត្រឹមត្រូវ ទាមទារឱ្យមាន**ចំណេះដឹង និងការបណ្តុះបណ្តាលពិសេស** ។ ដូច្នេះ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាច្បាប់ទាំងនេះ ឱ្យបានត្រឹមត្រូវតាមធម្មតាវាមិនគ្រប់គ្រាន់ឡើយ ដោយគ្រាន់តែមានចំណេះដឹងអំពីក្រមរដ្ឋប្បវេណី ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ និងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី និងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ដែលពាក់ព័ន្ធតែប៉ុណ្ណោះនោះ ។ អាស្រ័យហេតុនេះ យើងមានបំណងចង់ឱ្យចៅក្រមជំនាញ **ដែលមានចំណេះដឹងជ្រៅជ្រះ** ដោះស្រាយរឿងក្តី និងទំនាស់ដែលពាក់ព័ន្ធ ។ ដោយមានបំណងដោះស្រាយបញ្ហាទាំងនេះ ប្រទេសជាច្រើនបានបង្កើតតុលាការជំនាញជាច្រើន ដើម្បីដោះស្រាយរឿងក្តីពិសេសទាំងនេះ ។

<u>ការអធិប្បាយៈ</u>

- ដោយមាត្រា១២៨ III CC និងមាត្រា២ III (ក) ICCPR បានចែងថា ការត្រួតពិនិត្យផ្នែកតុលាការទៅលើសកម្មភាពរដ្ឋបាល ត្រូវតែធានាឱ្យបាន នោះប្រទេសកម្ពុជាស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលដែលត្រូវការ **តុលាការរដ្ឋបាល**មួយជាចាំបាច់ ។ ប្រជាពលរដ្ឋ ត្រូវមានលទ្ធភាពដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅតុលាការបែបនេះ ដោយប្តឹងតវ៉ាអំពីរាល់សកម្មភាពរដ្ឋបាលទាំងអស់ (ដូចជា ការហាមឃាត់មិនឱ្យធ្វើបាតុកម្មអហិង្សា បំរាមលើលិខិតអនុញ្ញាតសាងសង់ ថ្លៃឈ្នួលរដ្ឋបាលហួសហេតុ សេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈកម្មការសុរិយោដី[៣] ទៅលើវិវាទដីធ្លី សកម្មភាពក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ វិញ្ញាបនបត្រសាលារដ្ឋ ជាដើម) ។ ការត្រួតពិនិត្យដោយឯករាជ្យទៅលើសកម្មភាពទាំងនេះ នឹងរួមចំណែកយ៉ាងខ្លាំងចំពោះការប្រយុទ្ធប្រឆាំងអំពើពុករលួយ ។
- ការបង្កើត**តុលាការគ្រួសារ** ដោយរួមបញ្ចូលទាំងវិធាននីតិវិធីពិសេសមួយសម្រាប់ទំនាស់ច្បាប់គ្រួសារ មិនទាន់មាននៅក្នុងបញ្ហានយោបាយនៅឡើយ ។ ក៏ប៉ុន្តែ ផ្នែកជំនាញនៃតុលាការមួយបែបនេះ ហាក់ដូចជាគួរតែបង្កើតឡើងឱ្យបាន ពីព្រោះស្ត្រី កុមារ និងជនរងគ្រោះដោយសារអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ គឺជាកូនក្តីដែលមានភាពទន់ខ្សោយនៃប្រព័ន្ធតុលាការ ។ ពួកគេទាំងនេះ មិនត្រឹមតែត្រូវការការពារពិសេសប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំង ត្រូវការនូវដំណោះស្រាយពិសេសផងដែរ (ដូចជា បញ្ជាតុលាការក្នុងការបណ្តេញប្តីដ៏ឃោរឃៅចេញពីផ្ទះឱ្យបានឆាប់រហ័ស) និងចៅក្រមដែលបានទទួលការបណ្តុះបណ្តាលជាពិសេស ដើម្បីស្វែងយល់ពីស្ថានភាពរបស់ពួកគេ និងស្តាប់ពួកគេ ដោយយកចិត្តទុកដាក់ទៀតផង ។

---

[៣] ច្បាប់ភូមិបាលថ្មី មានចែងរួចជាស្រេចហើយ អំពីនីតិវិធីដែលស្ទើរតែដូចតុលាការ នៅចំពោះមុខគណៈកម្មការសុរិយោដីដែលជាផ្នែកមួយនៃក្រសួងគ្រប់គ្រងដែនដី) ។

- **តុលាការការងារ** មានការចាំបាច់ក្នុងការដោះស្រាយវិវាទការងាររួម ដែលជួនកាលមានការពិបាកដោះស្រាយបំផុតដែលអាចឈានទៅដល់ការធ្វើកូដកម្ម និងការបញ្ឈប់ការងារខុសច្បាប់ ប្រសិនបើ គេពុំបានដោះស្រាយឱ្យបានត្រឹមត្រូវទេនោះ ។ បច្ចុប្បន្ននេះ **ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាលទទួលបន្ទុកវិវាទការងាររួម** បានបំពេញគម្លាតនេះរហូតទាល់តែតុលាការការងារជំនាញដែលប្រព្រឹត្តទៅបានល្អ ត្រូវបានបង្កើតឡើង[៤] ។
- **តុលាការពាណិជ្ជកម្ម** មិនទាន់ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅឡើយទេ ។ ប៉ុន្តែយោងតាមកាតព្វកិច្ចនៃកិច្ចសន្យាដែលប្រទេសកម្ពុជា ត្រូវបំពេញក្នុងការចូលជាសមាជិកអង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក ប្រទេសកម្ពុជា ចាំបាច់ត្រូវតែបង្កើតតុលាការបែបនេះ ។ តុលាការពាណិជ្ជកម្ម ដោះស្រាយបញ្ហាពាណិជ្ជកម្មតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ។ តុលាការនេះ ប្រហែលជាអាចនឹងត្រូវបង្កើតឡើងនៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ។ យុត្តាធិការភូមិសាស្ត្ររបស់តុលាការនេះ នឹងគ្របដណ្តប់លើប្រទេសកម្ពុជាទាំងមូល ។ **ពង្រាងច្បាប់**ស្តីពីការបង្កើត និងការប្រព្រឹត្តទៅរបស់តុលាការពាណិជ្ជកម្ម **មានរួចជាស្រេចហើយ**[៥] ។

II) <u>តុលាការថ្នាក់ទី ២: សាលាឧទ្ធរណ៍</u>

យុត្តាធិការនៃសាលាឧទ្ធរណ៍ **គ្របដណ្តប់លើដែនដីទាំងមូលនៃប្រទេសកម្ពុជា** ។ តុលាការនេះ មានទីតាំងនៅរាជធានីភ្នំពេញ តុលាការនេះ ជំនុំជំរះរាល់ករណីទាំងអស់ដែលត្រូវបានប្តឹងឧទ្ធរណ៍មកពីសាលាដំបូង គឺតុលាការក្រុង-ខេត្ត និងតុលាការយោធា ។ សាលាឧទ្ធរណ៍ **ពិនិត្យទាំង អង្គច្បាប់ និងអង្គហេតុផង** ។ ដូច្នេះប្រសិនបើ ភាគីណាមួយ មិនពេញចិត្តចំពោះសាលក្រម ឬសេចក្តីសម្រេច របស់សាលាដំបូង ភាគីនោះមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ទៅសាលាឧទ្ធរណ៍តាមរយៈការិយាល័យក្រឡាបញ្ជីនៃតុលាការនេះ ដែលកាត់សេចក្តីលើសាលក្រម ឬសេចក្តីសម្រេចនោះ ។ នៅពេលនោះ សាលាឧទ្ធរណ៍ នឹងធ្វើ**ការវិនិច្ឆ័យទោសថ្មីមួយ** ដែលអាច**គោរពតាម កែប្រែ ឬទុកជាមោឃភាព** លើសាលក្រម ឬ សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការជាន់ទាប ។ សាលាឧទ្ធរណ៍ប្រើនីតិវិធីកាត់ក្តី ស្រដៀងទៅនឹងនីតិវិធីរបស់តុលាការជាន់ទាបដែរ ។ អ្វីដែលខុសគ្នានោះគឺករណីនោះ ត្រូវបានជំនុំជំរះដោយចៅក្រមចំនួន **បីនាក់** ដែលហៅថា "ក្រុមប្រឹក្សាវិនិច្ឆ័យទោស" ហើយគេអាចធ្វើការស៊ើបអង្កេតបន្ថែម ដើម្បីរកដំណោះស្រាយចំពោះគម្លាតកត្តានានាដែលតុលាការថ្នាក់ទាបបានបន្សល់ទុក ។ ការប្តឹងឧទ្ធរណ៍ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់តុលាការថ្នាក់ទាប មិនកំណត់លក្ខខណ្ឌទេ ។ ពុំមានច្បាប់ណាមួយចែងអំពីមូលបទដែលគេត្រូវការដើម្បីប្តឹងឧទ្ធរណ៍ ឬដាក់ពិន័យ ចំពោះការប្តឹងឧទ្ធរណ៍មិនសមហេតុផលឡើយ ។ ដូច្នេះ ពុំមានយន្តការណាមួយ ដែលត្រូវកាត់បន្ថយលំហូរនៃបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ដែលគ្មានមូលបទ ឬដែលមិនសមហេតុផល ចូលមកក្នុងសាលាឧទ្ធរណ៍ឡើយ ។

<u>ការអធិប្បាយ:</u>

ការឱ្យតុលាការថ្នាក់ទី២ ពិនិត្យមើលសេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាដំបូង យ៉ាងហោចណាស់ ក៏ជួយប្រយុទ្ធនឹងអំពើពុករលួយក្នុងចំណោមចៅក្រមដែរ ។ ដើម្បីធ្វើឱ្យតុលាការថ្នាក់ទី២ អាចពិនិត្យមើលលើនីតិវិធី និង

[៤] សម្រាប់ពត៌មានលំអិតស្តីពីតួនាទី ការប្រព្រឹត្តិទៅ និងលក្ខន្តិកៈនៃក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល ព្រមទាំងសេចក្តីសម្រេចដែលក្រុមប្រឹក្សានេះ បានទទួលរួចហើយនោះ សូមមើលគេហទំព័រ: www.arbitrationcouncil.org

[៥] ពង្រាងធ្វើនៅខែសីហា ឆ្នាំ២០០៣ និងមានជូនអាននៅបណ្ណាល័យ ឱមរាដ្ឋសាឌី នៃវិទ្យាស្ថានខ្មែរដើម្បីលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ។

សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការថ្នាក់ទាប **វាមានសារៈសំខាន់ណាស់ដែលតុលាការថ្នាក់ទាប ត្រូវរក្សាឯកសារអំពីជំហាននីមួយៗនៃនីតិវិធីរបស់ពួកគេឱ្យបានសមស្របនៅក្នុងបញ្ជីបានយ៉ាងល្អ** ។ លើសពីនេះទៀត វាមានសារៈសំខាន់ដែលតុលាការទាំងនេះ ត្រូវពន្យល់ហេតុផលជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់ពួកគេ ។ បើមិនដូច្នោះទេ គេមិនអាចគ្រប់គ្រង សេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន និងមិនអាចពិនិត្យមើលថា តើសេចក្តីសម្រេចនេះស្ថិតក្រោមឥទ្ធិពលច្បាប់ និងអង្គហេតុ តែម្យ៉ាងឬក៏អត់? ការពិតដែលថា សាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវមានចៅក្រមចំនួនបីរូប នោះបង្កើតបាននូវឧបសគ្គមួយបន្ថែមទៀត **ចំពោះការប៉ុនប៉ងដើម្បីផ្តល់ប្រាក់សំណូកដល់តុលាការនេះ** ព្រោះថា វាជាការពិបាក និងត្រូវចំណាយប្រាក់ច្រើនដើម្បីផ្តល់សំណូកដល់ចៅក្រមទាំង បីនាក់ ហើយយ៉ាងហោចណាស់ យើងមានឱកាសច្រើនដែលថា ចៅក្រមម្នាក់ក្នុងចំណោមទាំងបីនាក់នេះអាចមានភាពស្មោះត្រង់ ។

III) តុលាការថ្នាក់ទី៣ៈ តុលាការកំពូល

តុលាការកំពូលមានទីតាំងនៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ។ តុលាការនេះគឺជាសាលាឧទ្ធរណ៍ខ្ពស់ជាងគេបំផុតនៅក្នុងប្រទេស ហើយយុត្តាធិការរបស់តុលាការនេះគ្របដណ្តប់លើដែនដីនៃប្រទេសកម្ពុជាទាំងមូល ។

ចាប់តាំងពី ឆ្នាំ១៩៩៤ តុលាការកំពូលដែលមាន**ក្រុមចៅក្រមចំនួន ៥នាក់** បានវិនិច្ឆ័យទោសនូវ**បញ្ហាច្បាប់** លើករណីទាំងអស់ ដែលសាលាឧទ្ធរណ៍បានបញ្ជូនទៅ ។

នៅពេលបានទទួលបណ្តឹងសារទុក្ខលើកទី ២ ពីសាលាឧទ្ធរណ៍ ដែលតុលាការនោះមិនគោរពតាមសាលក្រមរបស់តុលាការកំពូល នោះ**ក្រុមចៅក្រមចំនួន ៩នាក់** ត្រូវវិនិច្ឆ័យទោសទាំងលើ**អង្គច្បាប់ និងអង្គហេតុផង** ។

បច្ចុប្បន្ន តុលាការកំពូលត្រូវបានដឹកនាំដោយប្រធានមួយរូប ហើយមានពីរផ្នែកគឺៈ ផ្នែករដ្ឋប្បវេណី និងសង្គម និងផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌ ។ ផ្នែករដ្ឋប្បវេណី និងសង្គម ដោះស្រាយទំនាស់រដ្ឋប្បវេណី បញ្ហាអាពាហ៍ពិពាហ៍ គ្រួសារ និងបញ្ហារដ្ឋបាល ព្រមទាំងទំនាស់ការងារ និងពាណិជ្ជកម្ម ។ ផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌ ដោះស្រាយតែបញ្ហាព្រហ្មទណ្ឌប៉ុណ្ណោះ ។

តុលាការកំពូល **ពុំមាន**អំណាចដើម្បីពិនិត្យលើច្បាប់នីតិបញ្ញត្តិ បទបញ្ជានីតិប្រតិបត្តិ ឬអំណាចដើម្បីធ្វើច្បាប់ផ្ទាល់ខ្លួនឡើយ ។ តុលាការនេះមានសិទ្ធិត្រឹមតែអនុវត្តច្បាប់ដែលផ្នែកនីតិបញ្ញត្តិបានតាក់តែងឡើងតែប៉ុណ្ណោះ ។ តុលាការកំពូលកំពុងបោះពុម្ពផ្សាយនូវទស្សនាវដ្តីប្រចាំត្រីមាសឈ្មោះ "ព្រឹត្តិប័ត្រសាលក្រមរបស់តុលាការកំពូល" ដែលមានបំណងដើម្បីប្រើប្រាស់ ជាគំរូសាលដីកាដែលតុលាការថ្នាក់ក្រោមត្រូវយកទៅអនុវត្តតាម ។ ប៉ុន្តែវាមិនទាន់ច្បាស់ថា តើសាលក្រមរបស់តុលាការមុនៗ អាចមានភ្ជាប់ទៅលើករណីស្រដៀងគ្នានៅពេលក្រោយមែន ដែរ ឬក៏អត់?

ឃ) អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូលៈ

អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា គឺនៅអមតុលាការកំពូល ។ យោងតាមមាត្រា១៣១ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា ចែងថាមានតែព្រះរាជាអាជ្ញាប៉ុណ្ណោះ ដែលមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យបណ្តឹងអាជ្ញានៅតុលាការផ្សេងៗបាន ។

ស្ថាប័នអគ្គព្រះរាជអាជ្ញា រួមមាន បីផ្នែក ជាចម្បងគឺៈ

ការិយាល័យស៊ើបអង្កេត	**ការិយាល័យព្រហ្មទណ្ឌ**	**ការិយាល័យរដ្ឋប្បវេណី**
ជួយនៅក្នុង • ការធានានូវនីត្យានុកូលភាពនៃការស៊ើបអង្កេត • ពិនិត្យមើលឯកសារនៃស្ថាប័ន ឬ អង្គភាពស៊ើបអង្កេត ពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើស និងការរំលោភច្បាប់. ហើយធ្វើការស៊ើបអង្កេតដោយផ្ទាល់ នៅពេលដែលចាំបាច់ ឬត្រូវធ្វើការស៊ើបអង្កេតបន្ថែម ។	ជួយ និងទទួលខុសត្រូវ ចំពោះអគ្គ-ព្រះរាជអាជ្ញា នៅក្នុងការប្រើសិទ្ធិជាព្រះរាជអាជ្ញានៅក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ដូចជា • ការពិនិត្យការចោទប្រកាន់នានា • ការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋាន • ការសួរចំលើយ • ការដើរតួជាភាគីសំខាន់ • ការធ្វើការចោទប្រកាន់ ឬការដកការចោទប្រកាន់ ។ល។	ជួយ និងទទួលខុសត្រូវ ចំពោះអគ្គ-ព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីទាំងឡាយដែលប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍ជាតិ អនីតិជន ឬអស-មត្ថជន ។ ការិយាល័យនេះ ទទួលខុសត្រូវចំពោះការប្រមូលពតិមាន និង ភស្តុ-តាងសម្រាប់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋាននៅពេលកាត់ទោស ។

<u>បញ្ហាៈ</u>

នៅក្នុងករណីដែល បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានប្រព្រឹត្តដោយ**មន្ត្រីរាជការម្នាក់** ព្រះរាជអាជ្ញា អាចធ្វើការចោទប្រកាន់បានទាល់តែមានការយល់ព្រមពីគណៈរដ្ឋមន្ត្រី ឬក្រសួងពាក់ព័ន្ធ ដែលមន្ត្រីនោះធ្វើការ ។ ព្រះរាជអាជ្ញា ត្រូវស្នើសុំការយល់ព្រមនោះតាមរយៈក្រសួងយុត្តិធម៌ (មាត្រា៥១ នៃច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមន្ត្រីរាជការ)។

នីតិវិធីនេះ ផ្តល់អំណាចឱ្យ**អង្គនីតិប្រតិបត្តិជាអ្នកសម្រេចចុងក្រោយថា ត្រូវធ្វើការចោទប្រកាន់ឬអត់**ទេវិញ ។ ឥទ្ធិពលនៃផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិនេះ អាចរំលោភលើគោលការណ៍សមភាពចំពោះមុខច្បាប់ (មាត្រា៣១ II CC) ព្រមទាំងគោលការណ៍នៃការបែងចែកអំណាច (មាត្រា៥១ IV CC) ។

យោងតាមមាត្រា១៣៤ III និង IV CC ចែងថា ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ទទួលខុសត្រូវចំពោះការតែងតាំងព្រះរាជអាជ្ញា និងការដាក់ទោសផ្នែកវិន័យដល់ពួកគេក្នុងករណីដែលពួកគេប្រព្រឹត្តិខុសឆ្គង ។

ខ) <u>ស្ថាប័នដែលពិនិត្យតាមដាន និងជួយដល់តុលាការៈ</u>

I) ក្រសួងយុត្តិធម៌ៈ

ក្រសួងយុត្តិធម៌ មានភារកិច្ចចម្បង៧ដូចខាងក្រោម (សូមមើល មាត្រា៣ នៃអនុក្រិត្យស្តីពីការរៀបចំនិងការប្រព្រឹត្តិទៅនៃក្រសួងយុត្តិធម៌ ចុះថ្ងៃទី ៧ ខែមេសា ឆ្នាំ ២០០០):

- ធានាប្រតិបត្តិការដ៏រលូនរបស់តុលាការក្នុងបញ្ហារដ្ឋប្បវេណី ព្រហ្មទណ្ឌ រដ្ឋបាល និងពាណិជ្ជកម្ម
- ពិនិត្យតាមដានការអនុវត្តន៍សាលក្រមតាមរយៈការធ្វើអធិការកិច្ចនៅតាមពន្ធនាគារ
- ធានាភាពរលូន និងភាពស៊ីសង្វាក់គ្នានៅក្នុងការធ្វើពង្រាងច្បាប់រដ្ឋប្បវេណី ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ ច្បាប់រដ្ឋបាល ច្បាប់ការងារ ច្បាប់ពាណិជ្ជកម្ម និងការអនុវត្តន៍ច្បាប់ទាំងនេះ និង
- រក្សាឯកសារព្រហ្មទណ្ឌ និងចេញផ្សាយសេចក្តីដកស្រង់នៃឯកសារទាំងនេះ

ការអធិប្បាយ:

ក្រសួងយុត្តិធម៌ **ពុំមានសមត្ថកិច្ចដើម្បីចេញសារាចរ ដែលផ្តល់ការណែនាំដល់ចៅក្រមអំពីរបៀបសម្រេចលើរឿងក្តី ជាទូទៅ ឬជាក់លាក់ទេ** ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត នៅក្នុងអនុក្រឹត្យដែលបានពោលមកខាងលើនេះ ពុំមានមាត្រាណាមួយ ដែលផ្តល់ឱ្យក្រសួងនូវសិទ្ធិក្នុងការណែនាំ **ផ្តល់ឱវាទ ឬចំលើយ ចំពោះសំនួរ របស់ចៅក្រមទាក់ទងនឹងរបៀបសម្រេចលើករណីណាមួយ ឬរបៀបបកស្រាយច្បាប់ណាមួយឡើយ** ។ ការអនុវត្តន៍ពីមុនដែលមានឥទ្ធិពលលើចៅក្រមតាមមធ្យោបាយបែបនោះ ពុំស្របច្បាប់ទៀតឡើយ បើគិតទៅតាមក្របខ័ណ្ឌនៃបទបញ្ញត្តិជាធរមាននោះ ។

II) ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម:

មាត្រា១៣២ ដល់ ១៣៤ CC បានចែងថា ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (SCM) ត្រូវជួយដល់ព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងការធានានូវភាពឯករាជ្យរបស់តុលាការ ។ ស្ថាប័ននេះ ត្រូវធ្វើសំណើសម្រាប់**ការតែងតាំងចៅក្រម** (១៣៤ III CC) ។ លើសពីនេះទៀត ស្ថាប័ននេះ ត្រូវធ្វើសេចក្តីសម្រេចអំពីការដាក់ទណ្ឌកម្មផ្នែកវិន័យទៅលើចៅក្រម (មាត្រា ១៣៣ ប្រយោគទី ២ CC និងមាត្រា១៣៤ IV CC) ។

ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៣៤ I CC **ច្បាប់ពិសេសមួយស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តិទៅ នៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (ច្បាប់ SCM)** ត្រូវបានអនុម័តនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៤ ។ ច្បាប់នេះ បានចែងថា សមាជិករបស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ត្រូវតែងតាំងដោយព្រះរាជក្រឹត្យ ។

ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម មានសមាសភាពដូចតទៅ:

- ព្រះមហាក្សត្រ ប្រធាន
- រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ សមាជិក
- ប្រធានតុលាការកំពូល សមាជិក
- អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមតុលាការកំពូល សមាជិក
- ប្រធានសាលាឧទ្ធរណ៍ សមាជិក
- ព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍ សមាជិក
- ចៅក្រមបីរូប ជ្រើសរើសដោយចៅក្រម សមាជិក
- ចៅក្រមបីរូប ជ្រើសរើសដោយចៅក្រមដែរ សមាជិកបំរុង ។ សមាជិកទាំងនេះជំនួសសមាជិកពេញសិទ្ធិ ដែលអវត្តមាន (ចៅក្រមដែលត្រូវបានជ្រើសតាំង)

ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រមនេះ បានកោះប្រជុំជាលើកដំបូងនៅថ្ងៃទី ៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៧ ។

តួនាទីមួយក្នុងចំណោមតួនាទីចម្បង៦របស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម គឺត្រូវធានានូវការប្រព្រឹត្តិទៅដ៏រលូនរបស់តុលាការ ។

ក្នុងន័យនេះ មាត្រា១១ នៃច្បាប់ SCM បានចែងថា SCM មានតួនាទីក្នុង"ការសម្រេច និងស្នើសុំព្រះមហាក្សត្រឱ្យតែងតាំង ផ្ទេរ បញ្ជូន ឈប់សំរាក ពិពណ៌នាអំពីភារកិច្ច និងការបណ្តេញចេញនូវចៅក្រម ឬព្រះរាជអាជ្ញា" ។

មាត្រា១០ នៃច្បាប់ SCM បានចែងបន្ថែមទៀតថា រាល់ច្បាប់ និងពង្រាងច្បាប់ដែលបានស្នើឡើងទាក់ទងទៅនឹងការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តិទៅរបស់តុលាការ តម្រូវឱ្យមានការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយ SCM ។ SCM គួរផ្តល់មតិរបស់ខ្លួន ក្នុងរយៈពេល ៣០ថ្ងៃ ឬក្នុងរយៈពេល ១០ថ្ងៃ ក្នុងករណីបន្ទាន់ ចាប់ពីថ្ងៃដែលបានទទួលសេចក្តីស្នើច្បាប់ ឬពង្រាងច្បាប់ ដែលបានស្នើឡើងពីក្រសួងយុត្តិធម៌ ។

<u>ការអធិប្បាយ:</u>

SCM គឺជា**ស្ថាប័នដ៏មានអំណាចមួយ** ដែលមានឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងទៅលើចៅក្រម ទាក់ទងនឹង**ការតែងតាំង ការតម្លើងឋានន្តរស័ក្តិ វិន័យ និងបណ្តេញចេញពីតំណែង ដែលជាបញ្ហាដែលតែងតែប៉ះពាល់ដល់ភាពឯករាជ្យរបស់ចៅក្រម**[៦] ។

ជាគោលការណ៍ វាជាការល្អណាស់ ដែលយើងត្រូវឱ្យស្ថាប័ននេះ មានឯករាជភាពជាផ្លូវការពីអំណាចផ្សេងទៀតណាមួយ ។ ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រមឯករាជ្យ ជាឧទាហរណ៍មាននៅក្នុងប្រទេសជាច្រើននៃទ្វីបអឺរ៉ុប ដូចជា ប្រទេសអេស្បាញ និងអ៊ីតាលី ព្រមទាំង នៅក្នុងប្រទេសអតីតប្លុកលោកខាងកើតមួយចំនួនដែលទទួលយកលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ បន្ទាប់ពីការដួលរលំនៃរបបគ្រប់គ្រងបែបកុម្មុយនីស្ត ។ ដើម្បីពង្រឹងស្ថាប័ននេះឱ្យបានរឹងមាំដោយខ្លួនឯង គេចាំបាច់ត្រូវតែធានាថា **សមាជិកនៃស្ថាប័ននេះត្រូវបាន ជ្រើសរើសជាសាធារណៈ និងប្រកបដោយតម្លាភាព** ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត សមាជិកទាំងនេះមិនគួរត្រូវបាន ជ្រើសរើសដោយចៅក្រមខ្លួនឯងតែប៉ុណ្ណោះទេ ក៏ប៉ុន្តែថែមទាំង ដោយអ្នកធ្វើច្បាប់មកពីគ្រប់គណបក្សទាំងអស់ ដែលមានអាសនៈនៅក្នុងសភាជាតិ និងដោយគណៈ-មេធាវីទៀតផង ។

នៅក្នុងករណីណាក៏ដោយ សំខាន់ជាងគេ បំផុតនោះគឺថា ស្ថាប័ននេះមិនទទួលរងឥទ្ធិពលពីសំណាក់ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ ហើយយ៉ាងហោចណាស់ ឥទ្ធិពលរបស់នីតិប្រតិបត្តិចុះខ្សោយច្រើន ។ **ពង្រាងច្បាប់ថ្មីមួយស្តីពីវិសោធនកម្មច្បាប់ SCM**[៧] ព្យាយាមកែលំអឯករាជភាពរបស់ SCM ពិតប្រាកដ ប៉ុន្តែ នៅតែមានចំណុចចន្លោះប្រហោងជាច្រើន ទាក់ទិននឹងការតែងតាំងសមាជិក SCM ខ្លួនឯង ។

[៦] ជាឧទាហរណ៍ នៅខែមីនា ឆ្នាំ២០០៤ ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម បានដកចៅក្រមតុលាការក្រុង ២រូប លោក ហ៊ីង ធីរឫទ្ធិ និង លោក អ៊ុន បុណ្ណា ចេញពីគណៈវិនិច្ឆ័យ ៣ថ្ងៃក្រោយពី ចៅក្រមទាំងពីរ បានសំរេចដោះលែងជនសង្ស័យដោយគ្មានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ ថាជាឃាតករដែលបានសំលាប់លោក ជា វិជ្ជា ចៅក្រមទាំងពីរ មិនបានទទួលនូវឱកាសយុត្តិធម៌មួយ នៅក្នុងការដឹងអំពីការចោទប្រកាន់ទៅលើពួកគេ ឬឱកាសមានវត្តមាន និងបានការពារខ្លួន នៅពេលដំណើរការនីតិវិធីជំនុំជំរះរបស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម នោះទេ ។ គោលការណ៍មួយនៃតុលាការឯករាជ្យ គេត្រូវទុកការដកមុខតំណែងចៅក្រម ជាវិធានចុងក្រោយបង្អស់ សំរាប់តែករណីដែលចៅក្រម ជាបុគ្គលអសមត្ថភាព ឬត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋមួយ ឬបានប្រព្រឹត្តបំពានក្រមសីលធម៌ ដែលករណីទាំងនេះមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរដែលបង្ហាញឱ្យឃើញថា ចៅក្រមមិនសមធ្វើជាចៅក្រម ទៀតទេ ។

[៧] អត្ថបទចុងក្រោយបំផុត ធ្វើនៅខែមេសា ឆ្នាំ២០០២ និងមិនទាន់បានអនុម័តដោយរដ្ឋសភានៅឡើយទេ ។

? សំនួរសិក្សាទី ១

ចូរមើលក្រាហ្វិកស្តីពីទំនាក់ទំនងរវាងតុលាការ និងអំណាចផ្សេងទៀត (មើលទំព័រទី ៥) ។

តាមក្រាហ្វិកនេះ អំណាចនីតិប្រតិបត្តិ មានឥទ្ធិពលលើការតែងតាំងចៅក្រមដោយឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ។

ក) តើករណីនេះស្របនឹងគោលការណ៍នៃការបែងចែកអំណាចដែរឬទេ?

ខ) តើឥទ្ធិពលនៃអង្គនីតិប្រតិបត្តិដែលបានបញ្ជាក់ខាងលើ មានគុណសម្បត្តិ និងគុណវិបត្តិអ្វីខ្លះ?

? សំនួរសិក្សាទី ២

ហេតុអ្វីបានជាសាលក្រមកម្ពុជាទាំងអស់ មានឃ្លាផ្តើមថា "តាងនាមប្រជារាស្ត្រខ្មែរ"?

ចូរផ្តល់នូវហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់នូវមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។

? សំនួរសិក្សាទី ៣

តើចាំបាច់បង្កើតឱ្យមានតុលាការរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជាដែរឬទេ?

ចូរផ្តល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់នូវមាត្រាដែលពាក់ព័ន្ធពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះ-រាជាណាចក្រកម្ពុជា ។

? សំនួរសិក្សាទី ៤

ចូរមើលមាត្រា៧ នៃច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (ច្បាប់ SCM) ហើយធ្វើការប្រៀបធៀបជាមួយមាត្រា៧ថ្មី នៃពង្រាងច្បាប់ស្តីពីវិសោធនកម្មលើច្បាប់ SCM (មើលឧបសម្ព័ន្ធ) ។

តើអ្នកគិតថា អ្វីជាគោលបំណងនៃវិសោធនកម្មដែលស្នើមកនោះ?

? សំនួរសិក្សាទី ៥

ចូរចាត់ប្រភេទឱ្យមុខងារនៃបុគ្គលដែលមានរៀបរាប់ខាងក្រោម ចូលក្នុងៈ

អំណាចនីតិបញ្ញត្តិៈ តើគាត់កំពុង ធ្វើការជំរុញ និងអនុវត្តច្បាប់?

អំណាចតុលាការៈ តើគាត់កំពុងតែធ្វើការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តន៍ច្បាប់លើរឿងក្តីណាមួយ ដែរឬទេ?

អំណាចនីតិប្រតិបត្តិៈ តើគាត់កំពុងធ្វើការអនុម័តវិធានច្បាប់ដែលមានលក្ខណៈចាប់បង្ខំ ដែរឬទេ?

១- ជំនួយការក្រលាបញ្ជី

២- អគ្គលេខាធិការនៃសភាជាតិ

៣- ព្រះរាជអាជ្ញា

៤- ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់

៥- ប្រធានគណៈមេធាវី

៦- នាយកនៃ "វិទ្យាស្ថានខ្មែរដើម្បីលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ"

៧- ប្រធានពន្ធនាគារ

៨- ចៅក្រមស៊ើបអង្កេត

៩- ប្រធានគណៈវិនិច្ឆ័យ

១០- អធិការការងារនៃក្រសួងការងារក្នុង ការដោះស្រាយវិវាទការងារ

១១- ប្រធានសមាគមនៃបណ្តាម្ចាស់រោងចក្រ